

OLGICA CICE

BOJE I BARUT

Beograd

2012.

DERETA

„Slikarstvo je jače od mene. Ono me tera da radim što god poželi.“

„Slikarstvo je zanat slepca, koji ne slika ono što vidi nego ono što oseća, ono što sam sebi kaže o onome što je video.“

Pikaso

„Prava, velika umetnost mora biti učitelj, vaspitač, borac za napredak čovečanstva... takva umetnost biće svakom zemaljskom čedu razumljiva.“

„Umetnost ne profaniše, ona diže pali moral, pomaže razviti socijalnih pitanja i evoluciju naroda, podiže kult u čoveku do najviših granica, vrednost jedinice i celog plemena u očima naprednih naroda.“

„Umetnici moraju biti veliki učitelji, ne samo svog no svoju naroda, ne samo svog no svoju stola, plemenitost njihova mora biti bezgranična onako kao što je i priroda bezgranična u bogatstvu i uzvišenosti.“

„Da umetnost cveta, treba da dobije nadahnuće od prirode, slobode i naroda u kome živi i tvori, a ne u kasama i blagajnama; monopol ubija polet umetnosti.“

„Nek i naš seljački narod vidi da je umetnost opšta, da je neophodna ne samo varošaninu i samo učenim ljudima; da ona nije luksuz.“

Nadežda Petrović

– Nadice, požuri, otac te čeka. Jesi li se spremila? E, lepo, idete kod onog važnog čoveka.

– Kako se zove taj važni čovek, mama?

– Đorđe Krstić. Zove se čika Đorđe Krstić. Jesi li ponela svoje crteže, Nadice? Pa, naravno, jesi. Samo... samo si zaboravila da obuješ cipele. Nećeš valjda u tim papučama, zaboga, dete? Toliko si uzbuđena?

– Jao, zaboravila sam! Daj brzo one bele, tamo su u hodniku. Jako sam uzbuđena. Šta li će mi reći taj čika Đorđe?

– Reći će ti da si dobra...

– Ja hoću da postanem najbolja slikarka. Samo to hoću, mama.

– Postaćeš, zlato. Ujka Sveta je rekao odmah da si veoma nadarena, dete moje. Idi sad, otac te čeka.

Odskakutala je ne osvrnuvši se, sa svojom plavom pletenicom koja ju je lupkala po leđima. Mlađa sestra Milica mahala joj je sa ljuljaške i slala poljupce.

Mita je uzalud pokušavao da je uhvati za ruku, devojčica je obe ruke zaposlila zagrlivši svoj blok sa crtežima.

Nisam pogrešio – mislio je Dimitrije. Đorđe je završio Akademiju u Minhenu i dokazao se kao slikar i ikonopisac. Njegov „Pejzaž sa Kosova polja“, „Studenica“, „Žiča“, „Smrt kneza Lazara“...

Spustio je pogled na kćerku koja je neprestano skakutala i smeškala se. Video je malog čoveka koji ni po čemu nije bio

malen, osim rastom. Glavu je držala malo podignutu, kako je samo ponos i samopouzdanje mogu postaviti, leđa su bila uspravna, korak užurban i nestrpljiv da stigne na značajno mesto gde će izazvati divljenje i priznanje. *Otkud joj samo takvo držanje?* – pitao se njen otac.

Dok su se približavali Krstićevom stanu, devojčica nije pokazivala bojazan da će susret biti neprijatan po nju, što bi se dogodilo skoro svakom detetu.

Krupan čovek sa sedim brkovima i samosvesnim strogim očima na punačkom licu dočekao je posetioce sa vrlo ume-renim osmehom. Pozdravio se sa Dimitrijem kao sa starim dobrim poznanikom i ponudio ga da sedne. Potekle su kon-vencionalne rečenice, pitanja i odgovori o porodici, o poslu, o zdravlju. Kasnije će Nadežda, kod kuće, pustiti svoj film koji nije propustio ništa i zapanjiti roditelje, jer uvek deluje kao da ništa ne primećuje. Čika Krstića je prikazala majci kao suviše debelog, bucmastog i rumenog čoveka sa nekako kosim pogledom kao da nešto vreba, okruglim nosom i bra-dom kao pola lopte. Primetila je velike šake izražajnih vena sa dugačkim prstima i čvornovitim zglobovima. Majka se slatko smejala svojoj vragolanki i slagala se sa njenim zapa-žanjima o čoveku koga je jednom srela na Košutnjaku.

– E, pa da vidimo šta nam ovo vaše devojčice ima reći – za-ključi Krstić kurtoaznu uvertiru i uze blok sa crtežima koji mu učtivo pruži Nadežda. Dok je ona šetkala po ateljeu i raz-gledala slike okačene o zidove, slikar je pažljivo proučavao sadržaj bloka. Bila je to dedina kuća, procvalo drveće, cveće, stara i mlada lica, ulica sa drvoredom, dečaci i devojčice u

igri, domaće životinje i koješta još. Krstić je ćutao. Čulo se samo ponekad tiho:

– Da... Da... Da...

Mada je delovalo kao da je veoma zauzeta slikama, Nadežda je izgarala na žeravi neizvesnosti i iščekivanja. Sekunde su dobivale značaj večnosti, a ona se ponosno borila s njima. *Proći će, proći će, proći će* – ponavljala je u sebi. Trgnula se kad je progovorio:

– Pa, devojčice, niiiije loše. Ti prilično dobro crtaš za jedno desetogodišnje dete. Moglo bi još od tebe da bude nešto, da.

Nadežda je bila razočarana. Ništa od onog – divno, krasno, izvanredno. Sjajno! *Šta misli taj čovek, ko je on? Baš mi se ne dopada nijedna njegova slika. Kakve su mu samo boje blede. Nigde ih nema. Samo tamno.* Ipak, isto poslepodne je zapisala u svoju crvenu sveščicu koja joj je služila kao dnevnik: *Kako su lepe slike tog čoveka, Đorđa Krstića!*

– Hoćeš malo da prošetaš po dvorištu, vidim da voliš drveće i cveće? Hteo bih još malo sa tvojim ocem da prozborim...

Kada je zažarenih obraza poslušno izašla, Krstić je malo podigao glavu, nakrivio je na levu stranu, podigao desni kažiprst (kako uvek izgovaramo značajne i krupne rečenice) i rekao:

– Ovo dete ima sve preduvete da postane veliki slikar. Crta bolje nego što sam ja crtao u njenim godinama. Nadam se da ste pošteno došli kod mene, mislim pošteno prema svom detetu, a to znači da je svoje crteže potpuno samostalno nacrtala. Zna, ambiciozni roditelji često čine medvedu uslugu netalesovanoj deci. To je vrlo čest slučaj, nažalost. U Vašoj porodici slikarstvo je tradicija. Vi, pa Vaš šurjak...

– Gospodine Krstiću, budite uvereni da je Nada svojom rukom sve sama nacrtala. Ona jednostavno ume i hoće. A i

radilo se s njom dosta, još odmalena. Prvo ja, pa njen ujak... Ona kao da se sa olovkom i hartijom rodila.

– Onda mogu da Vam kažem da takvu ruku, takvu pravilnu i sigurnu liniju i osećaj za svetlost i senku nisam odavno video kod deteta. Izvanredno! Vidite Vi to... ova lica, ove krošnje, pokret koji ume da oseti i nacрта. Pogledajte samo ove linije konja, te lepe glave... Dragi gospodine Petroviću, geniji se rađaju uvek i svugde, samo ih treba primetiti i negovati. Primam sa zadovoljstvom Vašu kćer kao svoju učenicu. Pokušaću da je razvijem u vrsnog realistu i da je sačuvam od opasnih novih budalaština koje su se pojavile u evropskom slikarstvu. Nemojte mi zameriti što neću pred Vašom kćerkom da izgovaram pohvale o njenom talentu. Deca to često ne mogu pravilno da shvate, sa merom, nego ih ponese odveć, postanu uobražena. Neretko se dogodi da prestanu sa marljivim radom, misleći da su bogomdani i da su već uspešni i slavni. Šta ćete.

– Razumem Vas, gospodine Krstiću. Imam slično iskustvo kao učitelj crtanja, pa sam vrlo uzdržan u svojim i pozitivnim i negativnim komentarima. Imam razrađen sistem razvijanja talenata. Bez mnogo reči pohvale, postavljam im ozbiljne zadatke i stalno ih pomeram ka više. A, što se tiče moje kćerke Nadežde, naći će put na kome se dobro oseća. Ona će uvek raditi ono što ona bude htela. Srećom, do sada je retko grešila. Ima neke specijalne senzore da oseti pravu stvar, naravno, po svom ubeđenju. Uvek je bila svoja i odlučio sam da se mnogo ne mešam i ne lomim njenu individualnost. To je jalov posao, znate, rezultat bi bio ništa. Ona ne bi više bila ono što jeste, a pogotovu ne ono što sam ja od nje hteo da izmajstorišem.

Mileva je sedela u dvorištu sa malom Jelom u naručju i smešila se. Gledala je kako pod stablom jabuke u njihovom voćnjaku mirno sede Milica, Vlada i Zora, a Nada, sva važna, glumi njihovu učiteljicu.

– Šta ćeš da budeš, Nadežda dušo?– pitala ju je nedavno.
– Ti se nikad, dete, ne igraš lutkama i krpicama kao druge devojčice. Po tvojim lutkama pala prašina. Sve devojčice vole da budu mame...

– Ma ne, to mi je dosadno. Ja hoću da budem učiteljica.

– A ko će onda da bude slikar?– smejala se majka.

– Pa ja, naravno. Biću i slikar i učiteljica. Učiću svet kako se prave lepe slike. Svi slikari su učitelji. Pa da.

Prisećala se Mileva male Nade od dve-tri godine. Još tada je volela da švrlja po hartiji. Vremenom su predmeti sve više ličili na sebe, a ona se radovala. Mati joj je pričala priče, pevala pesmice. Kad je Nada naučila da čita, Mileva je kao slučajno zaboravljala knjigu na kuhinjskom stolu da bi je dete našlo i zavirilo u nju. Upalilo je. To je radila i sa ostalom svojom decom. Mileva je kao vrsna učiteljica dobro poznavala psihologiju dece, koja je uostalom svojstvena i odraslim ljudima. Sve što se nameće kao imperativ, stvara otpor s druge strane, inat. I što je pritisak veći, otpor raste i zadebljava, tako da počne da potiskuje nametnuto koje mora da ustukne. Mudra nenametljivost uvek ima dobru žetvu, tiha voda breg valja. Tako je Nada zavolela knjigu, kao i njena braća i sestre,

jer je uvek bila tu negde kao mamina zaboravljena stvar, a ne kao domaći zadatak. Kao nešto što se podrazumeva u dečijem životu.

Mileva se još uvek smeškala gledajući zadovoljno svoju decu kako se igraju škole. Učiteljica Nada je svoje krupne plave oči spuštala na malu crvenu svesku i beležila ocene u nju. Da, to je sveska u koju Nadica piše svoj dnevnik. Juče ga je Mileva kradom pročitala. Malo se stidela, to nije sasvim lepo ni pristojno. Ali to niko nikad neće saznati, pa kao da i nije bilo. Ona, jednostavno, mora da zna sve o svojoj deci. A kad čini majka, to nije greh jer ništa neće zloupotребiti. Sveska je puna stihova Petefija, Getea, Igoa, Njegoša, Tolstojevih misli. Interesantan je zapis o deda Maksimu i ocu Dimitriju. I o njoj, majci.

„Danas mi je deda Maksim ispričao neverovatnu priču o sebi. Nisam mogla da verujem. Ličila je na mamine bajke. Dedu se rodio u zabačenoj Rađevini, pored reke Drine, od siromašnih roditelja. Ubrzo ih je izgubio, umrli su i on je ostao sasvim sam. Imao je dovoljno pameti da je otišao gde mu mogu pomoći, u manastir Tronošu. Tu je čuvao ovce i, nešto sam iz bukvara, nešto uz pomoć kaluđera, naučio je da čita i piše. Smatrali su ga čudom od deteta i svi su počeli da ga poštuju. Jedan kaluđer ga je poveo u Beograd, gde ga je primetio, zavoleo i usvojio bogati trgovac Jovan Jovanović, koji nije imao dece. Lepo su se slagali, mada je razlika u godinama bila velika. Maksim je imao petnaest, a Jovan šezdeset dve godine. Kada je Maksimov poočim jednom prilikom krenuo u sveti grad Jerusalim, što su često radili bogati ljudi, poveo je sa so-

bom i Maksima jer je bio nesiguran zbog godina i bolesti. Otišli su u Jerusalem, obišli sva sveta mesta i krenuli nazad u Beograd. Na putu se Jovan osećao veoma loše i umro je. Pre toga se pobrinuo da sav njegov imetak pripadne Maksimu, koji je sad već bio hadži Maksim Petrović. Deda je nastavio porodični trgovački posao i oženio se mojom bakom Martom. Dobili su mog oca Dimitrija, koji nije hteo da se bavi trgovinom, nego je učio slikanje i istoriju. Postao je učitelj crtanja. Njegova priča nije lepa kao dedina. Otac je išao u srpsko-turski rat i izgubio zdravlje. Kaže da ga mi deca lečimo i često se igra sa nama. Od njega sam nasledila veštinu crtanja. Ovde moram da zapišem da ne poznajem boljeg čoveka, a mislim da ga neću ni upoznati. Otac Dimitrije voli ljude i veoma je nežan. Voli svoju i svu drugu decu. Voli svoj narod i nikog ne mrzi. Kaže da za sve narode treba imati razumevanje. Mislim da je lepo biti takav čovek. Volim što ličim na njega po mnogo čemu. Imam njegov lik i karakter. Mislim da ću znati šta s tim da uradim.

Moja majka Mileva je omiljena učiteljica deci u školi, a i nama kod kuće. Ima divno lice sa krupnim, pametnim, nasmejanim očima. Nežne ruke. Marljiva je. Uvek se pitam kako stigne na vreme da završi sve svoje obaveze kad nas ima toliko u kući. Ona kaže da je to ljubav. Sa velikim ponosom beležim da u kući Petrovića ni majka ni otac nikad nisu udarili nijedno svoje dete. Uvek je mnogo reči. A i bez reči smo naučili da se razumemo. Moja majka Mileva misli da ja ne znam kako su 'slučajno ostavljene knjige' namerno nameštene da ih mi deca uzmemo i pročitamo. Volim što me niko ne tera ni na šta. Toliko su pametni

moji roditelji. Pa da, oni znaju pedagogiju i psihologiju. Ne znam tačno šta to znači, ali ću da saznam. Moram učiti od njih. Tako je lepo u našem domu! Tu se slika, svira, čita i deklamuje. I piše. Otac je često sa olovkom u ruci.“

Mileva se i dalje smeši sećajući se ukradenog dnevnika svoje pametnice.

Ipak, to nije bilo lepo što sam ukrala njenu intimu, ona ima pravo na nju. Zaista, zaista, to više neću da uradim. Nikad. Neka mi sama kaže ono što hoće.

Sa posebnim zadovoljstvom gledala je Nadine dečije crteže, koje je, kad je porasla, sakrila u stari orman želeći da ih zaboravi kao svoju slabost. Bilo je tu sve što je devojčica zapažala. Posebna ljubav su joj bile životinje. Mita je često vodio decu u prirodu da se istrče i nadišu svežeg vazduha. Ponekad bi svratili kod prijatelja Obrena, gde su imali prilike da vide sve domaće životinje. Mala Nadežda je svoje utiske prenosila kod kuće na papir. Volela je da crta konje. Trudila se da oblikuje lepu usku glavu sa pametnim očima i elegantnu liniju tela sa vitkim nogama. U početku su njeni oblici bili nezgrapni, kabasti. Kada je shvatio njenu ljubav, Mita je počeo da je vodi na hipodrom, gde je bilo u izobilju prelepih konja. Na ulici bi se zagledala u svakog konja upregnutog u kočije. Sva ushićena se vraćala kući i pričala šta je videla. Usledio bi novi pokušaj na papiru. Jednom ju je majka pitala zašto toliko voli konje. Odgovorila je:

– Oni su tako lepi i dobri. Slušaju čoveka. Mama, zašto ja nisam konj? Tako bih volela da sam mali crni konj.

– Ne možeš, dušo, biti konj. Ja nisam kobila da rađam konje. Ti si mali moj čovek, čovečuljak, dođi da te poljubim.

– Mama, ti **jesi** kobila, ti si najbolja na svetu. A tata je konj, on je malo bolji od tebe, on me nikad ne grdi.

– Vidi ti nju! A zašto te mama grdi, vragolice?

– Paaa, grdiš me zato što slabo jedem, zato što se pravim važna i hoću da budem glavna, iii zato što se ne igram kao druga deca.

– Pa da, treba da se igraš kao sva deca, još si mala da budeš tako ozbiljna i važna.

– To će da bude sad, i tačka. Moja učiteljica me voli baš ovakvu.

Mileva se smejala jednostavnoj i čistoj dečijoj logici.

Dečije misli su najlepše; kada bi samo mogle da ostanu u čoveku zauvek.

Utonula u misli, setila se jedne, za dete vrlo neobične, osobine koju je mala Nadežda ispoljavala. Stalno je pitala, čas majku, čas oca ili dedu, kakve je boje nešto što je zanima. Kad je naučila skoro sve boje koje su se pojavile u njenom malom životu, govorila je njihovim jezikom. Ako je htela da jede neko povrće, rekla bi:

– Hoću zeleno!

Ako je htela mleko ili sir, to je bilo belo, jaje žuto, jabuka crveno. Kiša joj je bila sivo, vetar ljubičasto. I tako, sve je obeležila nekom svojom dečijom paletom i zahtevala da joj se tako govori.

– Pada sivo, fijuče ljubičasto – govorila je. Malu decu, kojih je uvek bilo u njihovoj porodici, obojila je roze.

– Nadice, hoćeš li plavo? – to su bili grožđe i šljive.

Školu je neobično volela i sa lakoćom je savlađivala gradi-vo. Bistrinom i marljivošću uspevala je da bude najbolji đak, zbog čega je bila vrlo ponosna.

– Ne treba da pogađate šta sam dobila – govorila bi donoseći peticu iz domaćeg zadatka.

Uvek je tražila od mlađih u kući da im kontroliše domaće zadatke. Mita i Mileva se nisu mešali u to njeno zadovoljstvo. Tako je to postalo sasvim normalna stvar.